

中國

SUPERVELMOC?

VŠE, CO POTŘEBUJETE VĚDĚT O SOUČASNÉ ČÍNĚ

Kristína Kironská a Richard Turcsányi (eds.)

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

HADART

SUPERVELMOC?

Kristína Kironská
a Richard Turcsányi (eds.)

SUPERVELMOC?

VŠE, CO POTŘEBUJETE VĚDĚT O SOUČASNÉ ČÍNĚ

 HADART

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

CEIAS

Central European Institute
of Asian Studies

Odborný recenzent: Aleš Karmazin

Copyright © Luboš Bělka, Klára Dubravčíková, Denisa Hilbertová,
Barbara Kelemen, Kristína Kironská, Martin Šebeňa, Filip Šebok,
Matej Šimalčík, Richard Q. Turcsányi, 2021

Translation © Klára Dubravčíková, 2021

Cover © František Hříbal, Lukáš Tuma, 2021

Photos © Forrest Anderson/The LIFE, Archiv CEIAS,

Robert Barca, Michal Dančišin, Klára Dubravčíková,

Pavel Dvořák, Daniel Gardner, Zdeněk Horníček,

Le Petit Journal, Nationsonline.org,

Osobní archiv prof. Martina Slobodníka, Runya Qiaoan,

San Francisco Chronicle, Wikimedia Commons,

Xinhua News Agency, 2021

Czech Edition © HADART Publishing,

Nakladatelství Epoque, Praha 2021

ISBN 978-80-278-0047-6 (print)

ISBN 978-80-278-1119-9 (ePub)

ISBN 978-80-278-1120-5 (mobi)

ISBN 978-80-278-1121-2 (pdf)

PŘEDMLUVA	13
ÚVOD:	
Nová supervelmoc?	17
(Richard Q. Turcsányi)	
HISTORIE, SPOLEČNOST A KULTURA	
1. ODKAZ DĚJIN:	
Ponížená pětitisíciletá civilizace?	35
(Filip Šebok)	
2. MAO CE-TUNG:	
Proč je vůdce revoluce „věčně živý“?	55
(Filip Šebok)	
3. TIANANMEN 1989:	
Jak masakr změnil Čínu?	69
(Barbara Kelemen)	
4. FILOZOFIE A KULTURA:	
V co věří Číňané a Číňanky?	79
(Klára Dubravčíková)	
5. RŮST ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ A SOCIÁLNÍ PROBLÉMY:	
Jak se žije v Číně?	95
(Klára Dubravčíková)	
POLITIKA A EKONOMIKA	
6. POLITICKÝ SYSTÉM ČÍNY:	
Jak Čínu ovládá komunistická strana?	117
(Filip Šebok)	
7. SPOLEČENSKÁ KONTROLA A PROPAGANDA:	
Co je „sociální kredit“ a jak Čína	
informovala veřejnost o koronaviru?	141
(Filip Šebok)	
8. VLÁDA PŘÁVEM:	
Existuje v Číně spravedlnost?	163
(Matej Šimalčík)	
9. ČÍNSKÝ EKONOMICKÝ ZÁZRAK:	
Jak se ze zaostalé země stal světový lídr?	183
(Martin Šebeňa)	
10. TECHNOLOGICKÁ VELMOC:	
Dokáže Čína inovovat?	195
(Martin Šebeňa)	

11. ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ:	
Jak se Čína dostala na hranici ekologické katastrofy a jak k tomu přistupuje vláda?, ...	207
(Klára Dubravčíková)	
12. TAIWAN:	
Proč jej Čína považuje za svou součást a co z toho plyne?	221
(Kristína Kironská)	
13. XINJIANG:	
Proč Čína uvěznila více než milion Ujgurů v převýchovných táborech?	239
(Barbara Kelemen)	
14. TIBET:	
Proč je dnes bájně „sněžné království“ součástí Číny?	253
(Luboš Bělka)	
15. HONGKONG:	
Jak se z perly Orientu stalo město protestů?	269
(Martin Šebeňa)	

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

16. ČÍNA VE SVĚTĚ:	
Nová hedvábná stezka ke světové dominanci?	287
(Matej Šimalčík)	
17. TERITORIÁLNÍ SPORY:	
Půjde Čína do války?	305
(Denisa Hilbertová)	
18. VZTAHY S USA:	
Hrozí válka velmocí a stane se Čína novým světovým hegemonem?	317
(Richard Q. Turcsányi)	
19. VZTAHY S EVROPOU A RUSKEM:	
Partneři, nebo soupeři?	337
(Richard Q. Turcsányi)	
20. ČÍNA V ČR:	
Perfektní příležitost, nebo bezprostřední hrozba?	361
(Richard Q. Turcsányi)	
AUTORKY A AUTOŘI	377
POZNÁMKY	379
SUMMARY	405

Poděkování

Děkujeme nakladatelství HADART Publishing a Nakladatelství Epoque za efektivní a příjemnou spolupráci při tvorbě této knihy. Frenkymu Hříbalovi děkujeme za perfektní grafické zpracování obálky a dalších prvků. Runyi Qiaoan patří naše poděkování za vytvoření kaligrafie, která na konkrétním příkladě přibližuje odlišnosti, ale také podobnosti zjednodušených a tradičních čínských znaků. Děkujeme Robertu Barcovi, Pavlu Dvořákovi (cestycinou.sk), Zdeňku Horníčkovu a Michalu Dančišinovi za poskytnutí fotografií. Též děkujeme Martinu Lavičkovu a Kamile Hladíkové za jejich cenné rady.

卷

Zajímavost na úvod

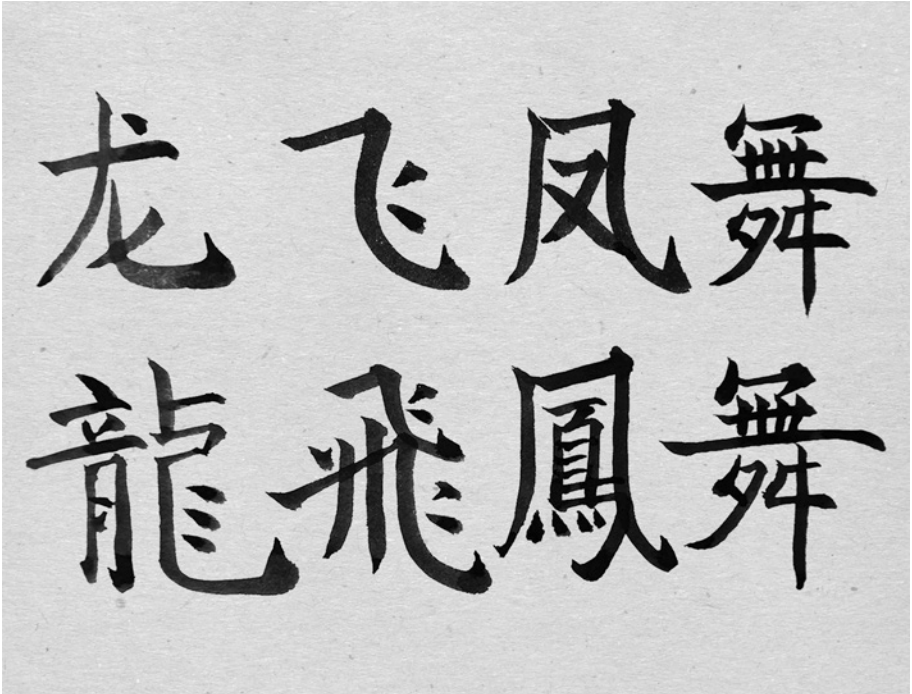
Český historik a filolog Josef Dobrovský vyslovil na počátku 19. století domněnku, že slovo „kniha“ pochází z čínštiny. Čínský výraz pro svitky, na které se psaly starověké knihy, je 卷, jenž se ve starověku vyslovoval jako *king*. Toto slovo se pak přes turkotatarské a ugrofinské národy (maďarský výraz pro knihu je *könyv*) mělo dostat až na naše území.¹ Tato teorie je sice velmi nepravděpodobná, ukazuje nám však, že úvahy o vztazích Číny s naším územím jsou staré přinejmenším dvě století.

Poznámka ke způsobu přepisu asijských jmen a názvů v latince

Neexistuje žádný všeobecně akceptovaný způsob přepisu asijských jmen a názvů do latinky. Speciálně v češtině pak neexistuje jednotná úprava pro uvádění čínských slov v různém kontextu (Čínská lidové republika, Taiwan, Hongkong, Singapur a další), a už vůbec ne, pokud jde o tibetštinu, ujgurštinu nebo jiné jazyky. V této knize uvádíme v souladu s mezinárodními standardy čínská jména a názvy v latince tak, jak se oficiálně přepisují v domovské zemi a v mezinárodním prostoru. V Číně je oficiálním způsobem přepisu čínských znaků do latinky *pinyin*. Nejedná se pouze o transkripci, ale plnohodnotnou abecedu vytvořenou na základě latinky pro zápis čínštiny. V roce 1982 byla tato forma přepisu uznána Mezinárodní organizací pro normalizaci (International Organization for Standardization, ISO) jako standardizovaný přepis čínštiny do latinky. Mnoho publikací v České republice i na Slovensku upouští od takzvaných národních transkripcí z důvodu snazší orientace v rámci mezinárodního prostoru.²

Ve zbytku čínsky hovořícího světa – například na Taiwanu, v Hongkongu či v Singapuru – existuje zároveň vícero možností přepisu do latinky bez jednotného ustáleného způsobu. Ve všech těchto zemích však má každé jméno oficiální formu přepisu do latinky, pod níž daný člověk vystupuje v mezinárodním prostoru. Jsme přesvědčeni, že tento způsob uvádění čínských jmen by měl být samozřejmostí, jelikož se jedná o oficiální tvar v latince. V této knize budeme proto například jméno prezidentky Taiwanu uvádět v jeho oficiální formě v latince Tsai Ing-wen, a nikoliv v podobě pinyin *Cai Yingwen* nebo v českém přepisu *Cchaj Jing-wen*. Podobně bude jméno prezidenta ČLR uváděno jako Xi Jinping (a nikoliv *Si Ťin-pching*).

Používání mezinárodně standardní formy usnadní orientaci čtenářům a čtenářkám v případech, že si budou chtít na internetu dohledat doplňující informace o dané osobě nebo místě v angličtině. Určitou výjimkou je několik názvů a jmen, které jsou v češtině natolik ustálené, že jsme se rozhodli používat zažitou českou formu. Jedná se například o slova jako Peking, Šanghaj, Hongkong, Urumči, či Čankajšek, Konfucius, Mao Ce-tung nebo strana Kuomintang.

Čínské přísloví (čínsky *lóng fēi fèng wǔ*, doslova „drak letí, fénix tancuje“), jímž se popisuje okázalá kaligrafie – nahoře ve zjednodušených znacích, které se používají v pevninské Číně nebo v Singapuru, dole v tradičních znacích, jež se používají například na Taiwanu, v Hongkongu a v Macau. První tři znaky se značně liší, čtvrtý je však stejný ve zjednodušeném i tradičním čínském písmu. (Vytvořila Runya Qiaoan.)

Zároveň jsme se museli vypořádat také s přepisem tibetštiny, která nemá analogii pinyinu a neexistuje unifikovaná forma její transkripce (na rozdíl od transliterace). Rozlišuje se mezi transkripcí, jež přibližuje fonetický zápis jazyka, a transliterací, která vyžaduje znalost pravidel přepisu tibetštiny (používá se mezinárodní norma, takzvaná Wylie). Transliterace je přesný přepis písmen tibetské abecedy do latinky, který umožňuje zpětné sestrojení tibetského zápisu. Problém však tkví v tom, že podobně jako v angličtině se některá slova píší jinak, než se vyslovují – například výraz དབུས་གཙང་, v českém přepisu *Ücang* nebo v jednom z anglických přepisů *U-tsang*, se transliteruje jako *dbus gtsang*. Transliterovaná slova se po-

užívají pouze v ryze tibetanistických odborných člancích, v jiných textech by mohla působit rušivě. Jelikož naším záměrem je, aby byl text pro čtenáře a čtenářky srozumitelný, pro přepis tibetštiny používáme transkripci podle J. Kolmaše a při první zmínce tibetského slova zároveň v závorce uvádíme také nejčastější anglickou formu přepisu objevující se v mezinárodním prostoru. Důvodem je ulehčení případného dohledávání dalších informací.

PŘEDMLUVA

V rukou držíte jednu z prvních knižních publikací v češtině, která uceleným způsobem prezentuje nejdůležitější aspekty současné čínské společnosti, politiky, ekonomiky a mezinárodních vztahů. Kniha je primárně určena poučeným laickým čtenářům a čtenářkám, kteří sice o Číně něco vědí, zároveň však nikdy neměli příležitost dočíst se o ní mnohem více, než přinášejí média. Věříme, že ti, kteří si uvědomují, že bez znalostí o Číně se dnes už nelze obejít, v ní naleznou odpovědi na základní otázky, které je zajímají. Právě proto si každá kapitola jednu z takových otázek klade už v nadpisu. Jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují, ale knihu lze číst také „od středu“ dle zájmu o určitá témata. V textu se nachází odkazy na jiné kapitoly, které rozvíjejí diskusi o daných tématech. Jelikož se jedná o knihu určenou širšímu publiku, rozhodli jsme se omezit citační aparát na nutné minimum poznámek na konci knihy. Doufáme, že naši univerzitní kolegové a kolegyně nám to odpustí a bez ohledu na to využijí tyto texty pro své kurzy nebo jako referenční zdroj.

Kniha je společným dílem skupiny autorů a autorek působících na různých akademických i neakademických institucích v České republice, na Slovensku, ale i v jiných státech v Evropě a Asii. Původně vyšla ve slovenštině v roce 2020, české vydání bylo aktualizováno (například o nejnovější vývoj v Hongkongu či ohledně vztahů Číny s USA po nástupu prezidenta Bidena) a přibyla v něm úplně nová kapitola o česko-čínských vztazích.

Nápad publikovat knihu samostatně v češtině si zaslouží vysvětlení. Česká republika a Slovensko mají s Čínou poněkud odlišnou zkušenost a také úroveň vědomostí a studium Číny se mezi Českem a Slovenskem výrazně liší. Zatímco na Slovensku je Čína často ignorována a přehlížena (což může vést k vlastním problémům), v Česku je naopak viditelná možná až příliš. Relativně velká kontroverze, co se týče Číny v české politické, podnikatelské či mediální sféře, ovšem často vytváří zkreslený, zavádějící nebo přímo nepravdivý obraz Číny mezi českou veřejností.

Mnoho českých institucí se věnuje různým aspektům Číny – ať už se jedná o sinologická pracoviště na univerzitách v Praze, Olomouci a Brně, či o další instituty a jednotlivé výzkumníky, kteří se zabývají různými aspekty Číny a vztahy s Čínou. I když existuje velký počet publikací, které se často věnují specifickým otázkám historie, kultury, politiky, ekonomiky a jiným, stále chybí kniha, která by se pokusila pojmut všechny tyto nejdůležitější aspekty dnešní Číny společně a komplexně. Věříme, že tento náš kolektivní počin přispěje k zaplnění této „díry na trhu“ – a samozřejmě doufáme, že se nebude jednat o poslední takovouto publikaci, jelikož o Číně se toho samozřejmě dá napsat mnohem více a mnoho věcí je možné pokrýt dalšími (legitimními) přístupy.

Náš přístup je motivován společenskovědními disciplínami využívajícími prvky politologie, mezinárodních vztahů, sociologie, historie, práva a jiných příbuzných oborů. Snažíme se tedy o kombinaci zjištění různých standardních vědeckých přístupů ve vztahu k současné Číně. Tento pohled, který ovšem v postkomunistických zemích stále není příliš rozvinut, je na západ od nás běžný nejen co se týče Číny, ale i jiných států a regionů a bývá nazýván „teritoriální studia“ (v angličtině *area studies*). Jako takový se tento přístup v určité míře liší od klasické sinologie, která se věnuje převážně čínskému jazyku, kultuře a vzdálené čínské historii.

Našimi primárními cíli tak bude nejen popsat jednotlivá témata, ale rovněž vysvětlit, proč k určitým procesům a jevům dochází. Je důležité zdůraznit, že toto vysvětlování nesmí být chápáno jako vyjádření našeho souhlasu. Když na relevantních místech knihy například předkládáme teorie, proč čínská vláda násilně potlačuje lidská práva v Xinjiangu nebo v Hongkongu, toto pochopení není snahou o snižování vážnosti těchto vysoce problematických trendů

v současné Číně. Právě naopak, věříme, že pro demokratické země jako Česká republika musí být prvním krokem k efektivnímu jednání s Čínou snaha o co nejlepší pochopení čínské reality. A kontaktu s Čínou se ve 21. století v každém případě nevyhneme – ať se nám to líbí nebo ne.

Pokud tato kniha ve čtenářkách a čtenářích vzbudí zvědavost a přiměje je sáhnout po dalších, detailnějších materiálech o různých otázkách týkajících se současné Číny, budeme považovat její cíl za naplněný.

Kristína Kironská a Richard Q. Turcsányi

ÚVOD: Nová supervelmoc?

Richard Q. Turcsányi

Titulky světových médií se přibližně od počátku nového tisíciletí začaly plnit bombastickými publikacemi hlásajícími mocenský růst Číny, nástup asijského století a změnu na pozici globálního hegemonu a jediné supervelmoci. Takové nálady jsou do jisté míry pochopitelné. Čína zůstává pro mnohé neznámou – obrovská, rychle rostoucí komunistická země na opačném konci světa, navíc používající těžce pochopitelné písmo, pro Evropany a Evropanky na první pohled představuje symbol absolutní odlišnosti v každém slova smyslu. Obraz Číny se tak odvíjí od známých kategorií a ty se na první pohled zdají být jednoznačné.

Vzestup Číny v poslední třetině 20. století je z mnoha pohledů historicky bezprecedentní. Nikdy předtím se v historii tak velká populace (dnes přibližně 1,4 miliardy obyvatel) a tak značná část světové populace (přibližně jedna pětina) takto rapidně nerozvinula. Po dobu čtyřiceti let se růst čínského hrubého domácího produktu (HDP) průměrně blížil deseti procentům za rok, což čínský ekonomický růst činilo jedním z nejrychlejších na světě. HDP Číny je v roce 2020 přibližně sedmdesátkrát vyšší, než tomu bylo v roce 1980. Zatímco na počátku osmdesátých let byla Čína ekonomicky (dle HDP na hlavu) na úrovni nejchudších rozvojových států světa v Africe a její HDP představovalo pouze kolem dvou procent světové produkce, v roce 2020 už ekonomicky překonala úroveň Bulharska a její podíl na světové ekonomice se blížil 20 %. Zároveň s ekonomikou roste také čínská vojenská síla a celkový vliv a přítomnost ve světě.

Tyto statistiky jsou v každém případě ohromující. Navzdory tomu však experti a expertky na Čínu zůstávají všeobecně opatrní při hodnocení čínské moci a schopnosti dominovat světu. Susan Shirk nazvala Čínu „křehkou supervelmocí“, jež se v zahraničí časťo jeví jako ekonomicky a politicky mocná, avšak doma čelí velkému množství existenčních výzev a problémům.³ Právě schopnost čínské vlády – respektive komunistické strany – efektivně řešit vnitrostátní problémy je jedním z klíčových faktorů, které ovlivňují to, jestli se Čína stane supervelmocí nebo ne. V této knize věnujeme poměrně velkou část diskusi o domácích problémech Číny a pokoušíme se čtenářům a čtenářkám přiblížit, jaký je život v Číně a proč je udržení stability v Číně tak složité a zároveň důležité pro legitimitu čínské komunistické strany.

Jednou ze základních charakteristik současné Číny je jednoznačně její komunistický režim. Čínský politický systém se může zdát na první pohled stabilní – hlavně ve srovnání s tím, jak často a nepředvídatelně se mění vlády v západních demokratických zemích. Tato neměnnost vlády nicméně nemusí nutně značit stabilitu režimu. Zatímco demokratické vlády se střídají často, a někdy dokonce nečekaně zkolabují, jejich pád neznamena rozpad demokratického režimu, jehož stabilita je podstatně vyšší. V Číně je situace opačná – stabilita režimu se prakticky rovná síle vlády. Nečekaný pád vlády v tomto systému by tedy mohl znamenat pád celého režimu. I proto se čínské komunistické vedení úzkostlivě snaží zajistit domácí stabilitu a jeho přehnané reakce se někdy mohou jevit jako paranoidní. Právě ona inherentní vnitrostátní nestabilita čínského komunistického režimu – a jeho paranoie – mohou pro čínské „supervelmocenské“ ambice v budoucnosti představovat zásadní překážku.

David Shambaugh zpochybnil také zahraniční moc Číny, jež je podle něj nanejvýš „částecnou mocností“, jelikož se čínský vliv v mnoha oblastech světové politiky zatím příliš neprojevuje.⁴ Jedním z největších problémů Číny je nedostatek partnerů – zatímco Spojené státy se mohou spoléhat na svou síť aliancí, vojenské základny a přátelské vztahy (a samozřejmě nejen ty), Čína má v současnosti v zahraničí pouze jednu základnu (v Džibuti) a jejími partnery jsou často země, jejichž přínos a oddanost jsou diskutabilní – například Pákistán, Írán, Venezuela, Kuba, Zimbabwe či Severní Korea a Rusko. Přestože se Číně stále více daří získávat podporu

převážně ze strany rozvojových a autoritářských zemí, tato podpora se stále nemůže poměřovat se skupinou států, s nimiž spolupracují Spojené státy a mezi které se řadí nejbohatší světové demokracie. Právě schopnost získat na svou stranu klíčové mezinárodní partnery může být jedním z nejdůležitějších faktorů v soupeření mezi Čínou a USA – i přes určité úspěchy Číny v posledních letech mají v tomto ohledu Spojené státy stále obrovský náskok.

V této knize se snažíme poskytnout komplexní obraz Číny – země, která je dlouhodobě jednou ze světových velmocí a začátkem 21. století se stala druhým nejmocnějším světovým aktérem hned po USA. Čína ale stále nedosáhla na status supervelmoci a je otázkou, zda se jí to v budoucnu podaří. V médiích se o čínské moci nejčastěji diskutuje s pomocí jednoduchých ukazatelů včetně ohromujícího růstu ekonomiky, vojenského rozpočtu nebo její rozsáhlé snahy o vliv ve světě. Avšak pro pochopení současného i budoucího postavení Číny je nutné analyzovat složitý mezinárodní kontext a její problematickou vnitrostátní situaci.

Je ovšem pravdou, že moc a vliv Číny ve světě roste spolu s tím, jak její ekonomika postupně dohání vyspělé státy. Globální ekonomická krize roku 2008, zvolení Donalda Trumpa prezidentem USA nebo brexit představují další momenty, které urychlily čínský proces „dohánění“ Západu. Očekává se, že v průběhu následujícího desetiletí se Čína stane největší ekonomikou světa (z pohledu nominálního HDP). Během koronavirové pandemie se pak opět rozvinuly diskuse o tom, zda Čína může nahradit USA v pozici jediné světové supervelmoci. To, jestli se tak opravdu stane, bude ale ve velké míře záviset na tom, jak se zachová Západ a jak se demokratické země vyrovnají se svými vlastními problémy – což ostatně poměrně často citují představitelé Bidenovy administrativy v USA. V této knize se zaměřujeme na Čínu a věříme, že právě lepší pochopení hlavního konkurenta Západu napomůže k tomu, aby se demokratické země dokázaly lépe vyrovnat s výzvami přítomnosti a budoucnosti.